

CÉLZOTT TUMORTERÁPIÁRA ALKALMAS KONJUGÁTUMOK TERVEZÉSE ÉS SZINTÉZISE

Mező Gábor

MTA-ELTE Peptidkémiai Kutatócsoport

Vegyészkonferencia

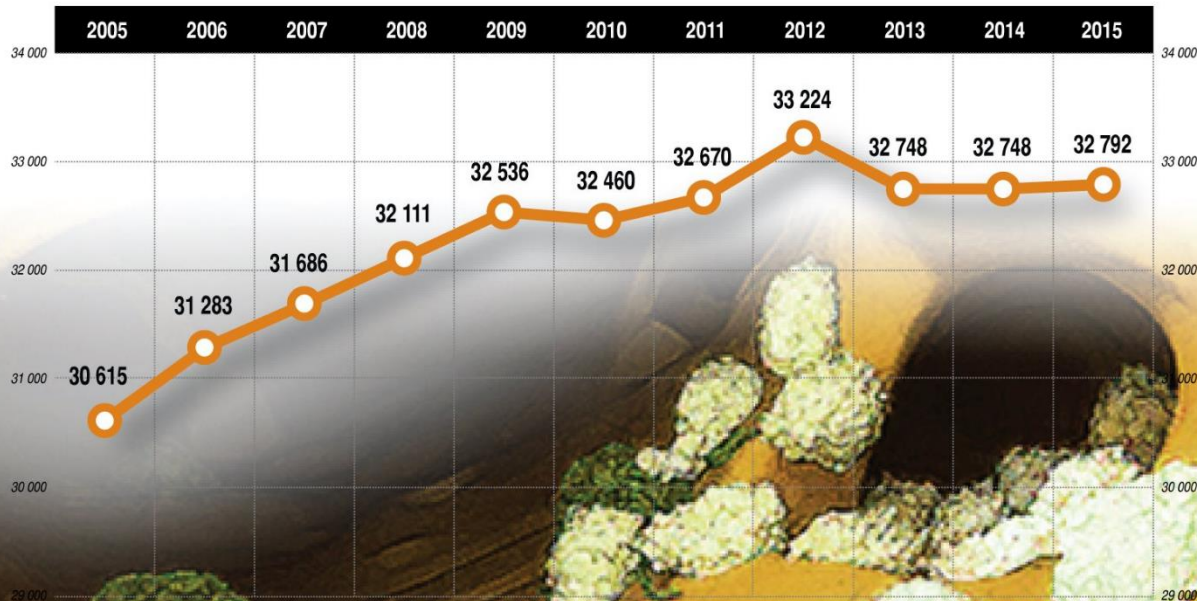
2017. 06. 20.

Hajdúszoboszló

Miért foglalkozunk a daganatos megbetegedésekkel?

Daganatos megbetegedések okozta halálozások Magyarországon (2005–2015)

Rosszindulatú daganatos megbetegedések által okozott halálozások száma összesen:

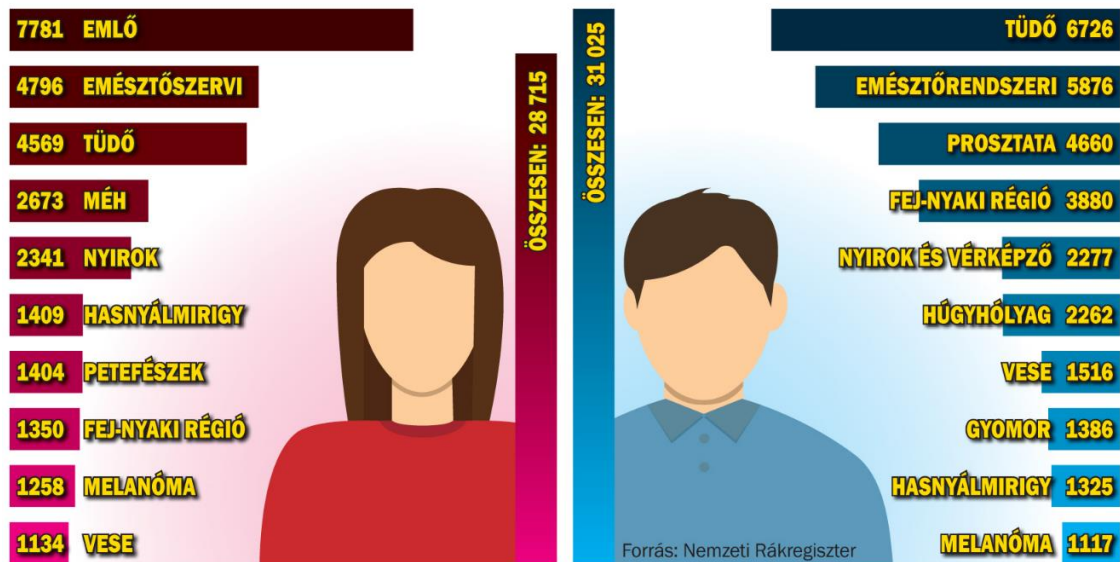
Halálokok:

1. Szív és érrendszeri megbetegedések
2. Daganatos megbetegedések

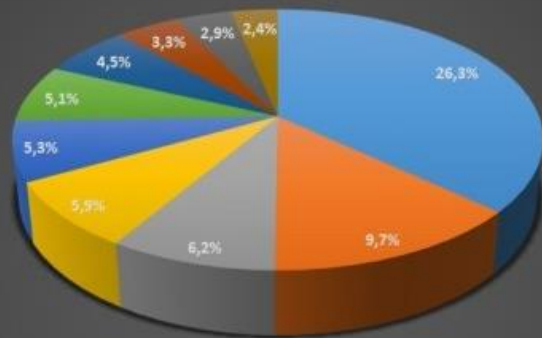
65 év alattiak között vezető halálok; az összes beteg 40%-a

A tíz leggyakoribb daganatos megbetegedés és leggyakoribb halált okozó rák típus

Top 10 daganatos megbetegedés Magyarországon (2013)

Tíz leggyakoribb halált okozó rák

- Légcső, hörgő, tüdő rosszindulatú daganata
- Női emlő rosszindulatú daganata
- Végbél, sigmabél, végbélnyílás rosszindulatú daganata
- Ajak, szájüreg, garat, rosszindulatú daganata
- A húgyhólyag rosszindulatú daganata
- Vastagbél rosszindulatú daganata
- Hasnyálmirigy rosszindulatú daganata
- Gyomor rosszindulatú daganata
- Prosztata rosszindulatú daganata
- Máj rosszindulatú daganata

Nagy esetszám – elég jól gyógyítható:

emlőrák (~66%-os túlélés)

Nagy esetszám – rosszul gyógyítható:

tüdőrák (~16%-os túlélés)

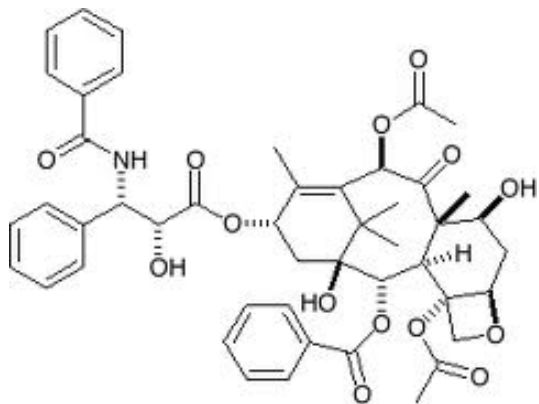
Nagy esetszám – viszonylag jól gyógyítható:

vastagbélrák (~47%-os túlélés)

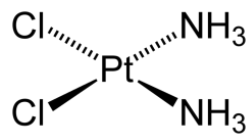
Kis esetszám – rosszul gyógyítható:

hasnyálmirigyrák (~5%-os túlélés)

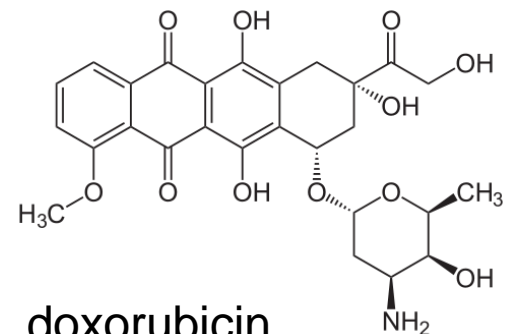
Kemoterápia

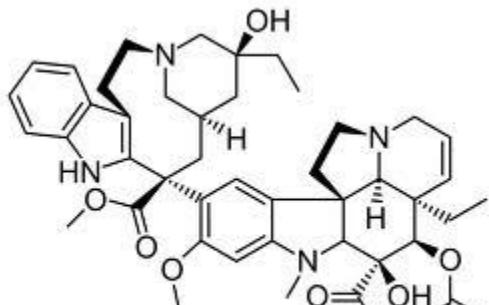
taxol

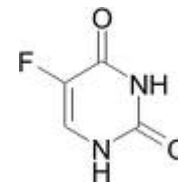
cisplatin

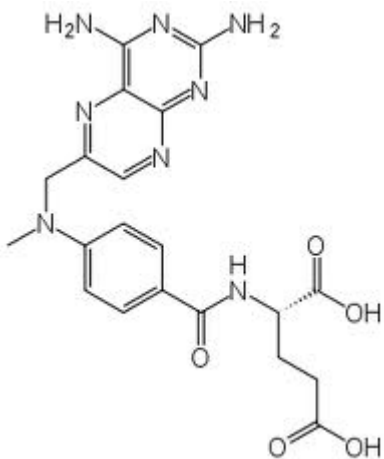
doxorubicin

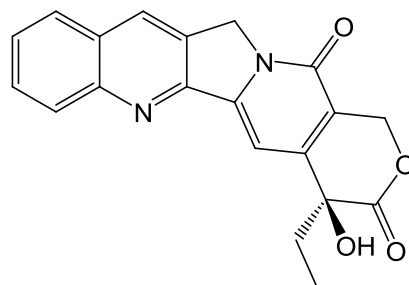
vinblasztin

5-fluoruracil

metotrexát

kamptotecin

A kemoterápia mellékhatásai

Kemoterápiás szerek:

- a gyorsan osztódó sejtekre hatnak (tumorsejtek)
- de hatnak a normális körülmények között gyorsan osztódó sejtekre is és károsítják azokat

*pl. csontvelő (vérképző szerv) sejtjei,
emésztőszervek
hajhagymákat tartalmazó tüsző*

A kemoterápia legáltalánosabb mellékhatásai:

- mieloszuppresszió (vérsejtek képződésének csökkenése)
- immunszuppresszió (érzékenység fertőző betegségekre)
- mukozitisz (bél és emésztő rendszer gyulladása, hányás)
- alopecia (foltos hajhullás)

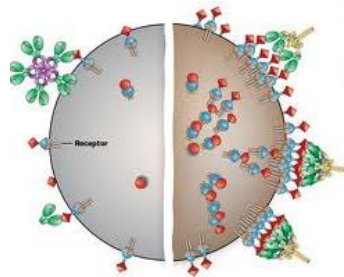
Egyedi toxikus hatások: kardiotoxicitás, veseelégtelenség, ödémásodás, májfunkció zavarai, terratogén (magzatkárosító) hatás

A terápia fokozott szelektívásának lehetősége az egészséges sejtek és a tumorsejtek különbségén alapul

Néhány különbség az egészséges és tumorsejtek, szövetek között:

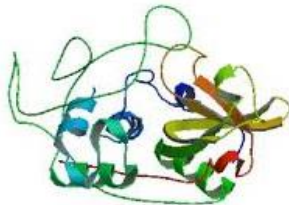
Sejtfelszíni (pl. tumorspecifikus vagy túltermelődött receptor)

egészséges sejt

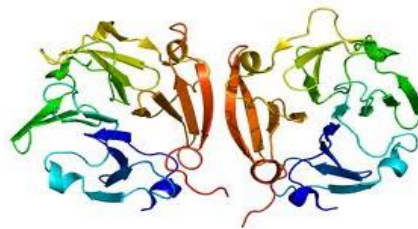

tumorsejt

Sejtbeni (pl. enzimek, egyéb fehérjék eltérő mennyiségben, minőségben)

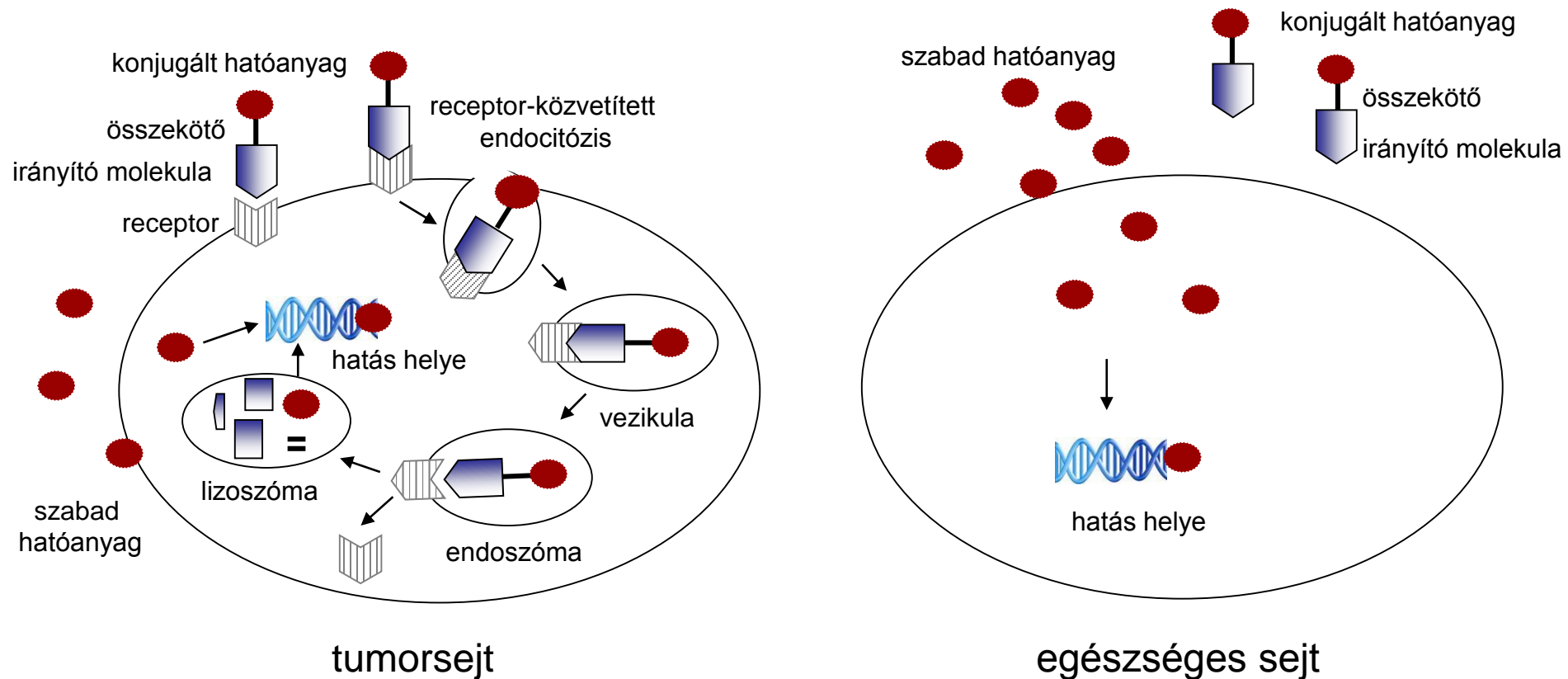
katepszin B

mátrix metallopeptidáz 9
(MMP9)

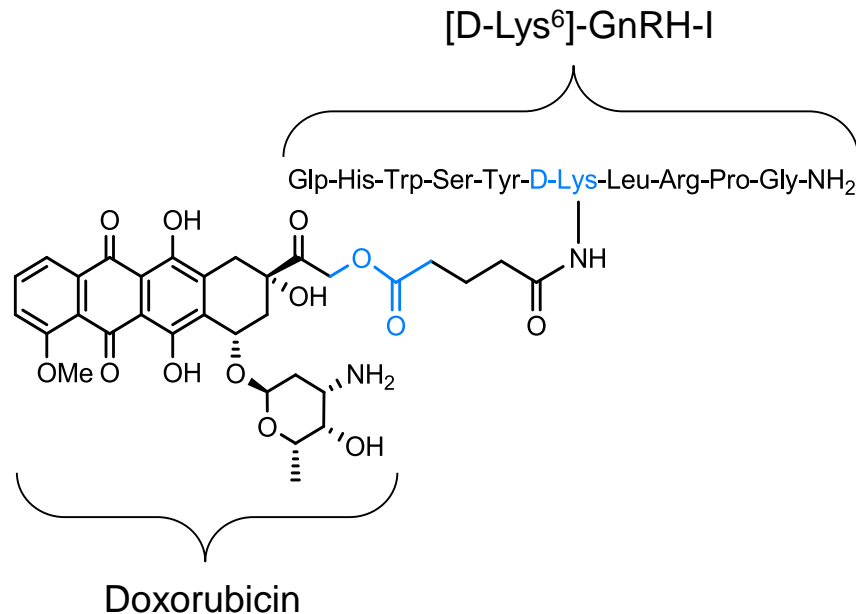
Lokalizálható „szilárd” tumorok (pl. újonnan kialakult vérerek)

Célzott tumorterápia: szelektív hatóanyag célba juttatás irányító molekulákkal

Doxorubicin-[D-Lys⁶]-GnRH-I (AEZS-108, AN-152)

Zoptarelin doxorubicin (AEterna Zentaris Inc.)

- [D-Lys⁶]-GnRH-I egy GnRH-I agonist analog
- Észter-kötéssel kapcsolják a Doxorubicinhez
- **Klinikai Fázis III-ben vizsgálják, emlő, petefészek és méh daganatokra**
- **Észter-kötés gyors lebomlása humán szérumban ($t_{1/2} \sim 2$ óra) karboxil-észterázok hatására**

GnRH-III a nagy tengeri ingolából izolált GnRH analog

GnRH-I: Glp-His-Trp-Ser-Tyr-Gly-Leu-Arg-Pro-Gly-NH₂

GnRH-III: Glp-His-Trp-Ser-His-Asp-Trp-Lys-Pro-Gly-NH₂

- *A GnRH receptor(ok)hoz kötődik a tumor sejteken*
- *500 – 1000-szor kisebb az endokrin hatása emlősökön, mint a humán GnRH-I*
- *Tumorelles hatását kimutatták emlő, prosztatata, méh, hasnyálmirigy, vastagbél daganat sejteken*

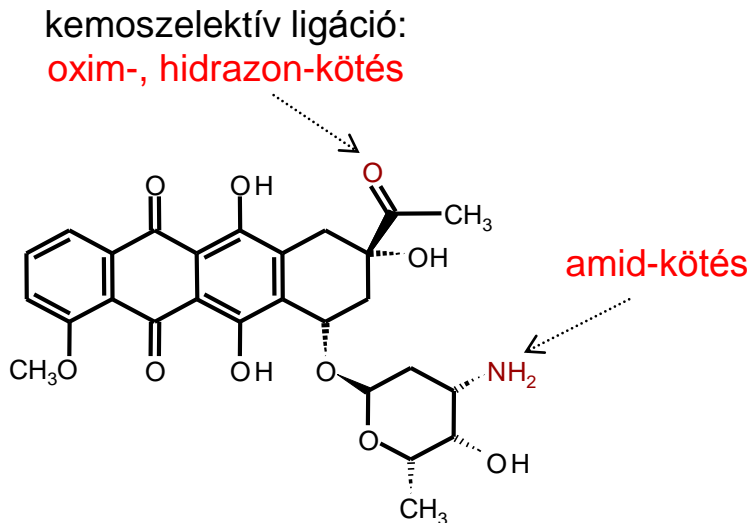
***GnRH-III: Hatásos szállító molekula lehet az irányított
tumorterápiában***

Daunorubicin-GnRH-III konjugátumok tervezése

→ a Lys⁸ ε-aminocsoportja felhasználható konjugálásra

→ a Lys⁸ bázikus oldalláncának módosítása nem eredményezi a receptor kötődés és az antiproliferatív hatás elvesztését, de tovább csökken a hormon hatása

Daunorubicin (Daunomicin)

- antraciklin antibiotikum, a rák gyógyításában alkalmazott szer (e.g., leukémia, neuroblastoma)
- DNA interkaláció; topoizomeráz II inhibitor

Toxikus mellékhatások:

- emésztőrendszer, vese, máj, bőr toxicitás, stb.
- **immunszupresszió, mieloszupresszió**
- **kardiotoxicitás**

Kovács M., et al. (2007) *Peptides* **28**, 821-829

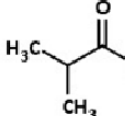
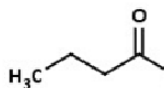
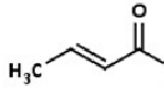
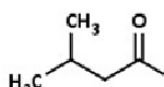
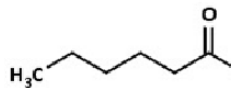
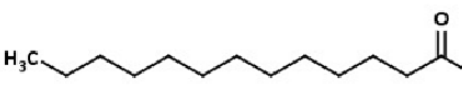
Mező, G., Manea M.: (2013) *Prot. Pept. Lett.* **24**, 479-488

Daunorubicin-GnRH-III biokonjugátumok rövidszénláncú zsírsavakkal

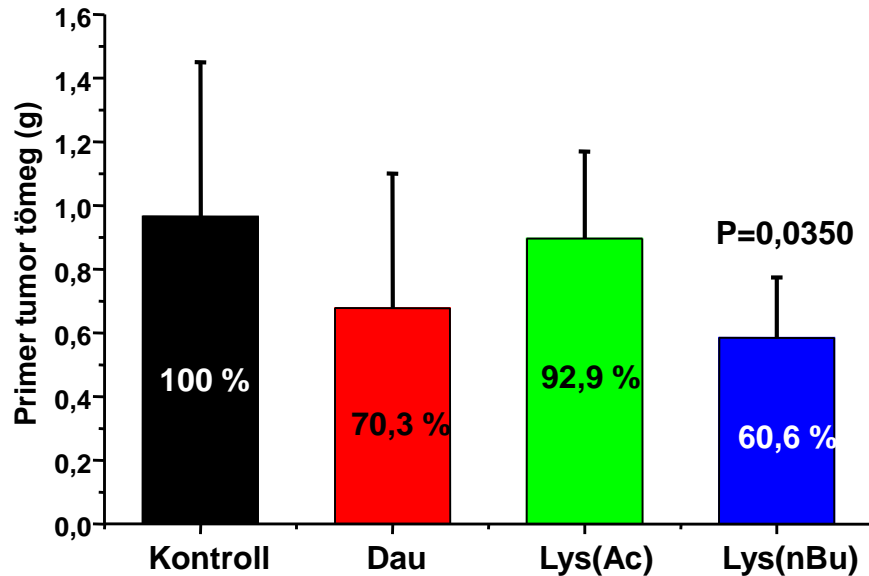
Lizoszomális lebomlás:

H-Lys(Dau=Aoa)-OH legkisebb metabolit

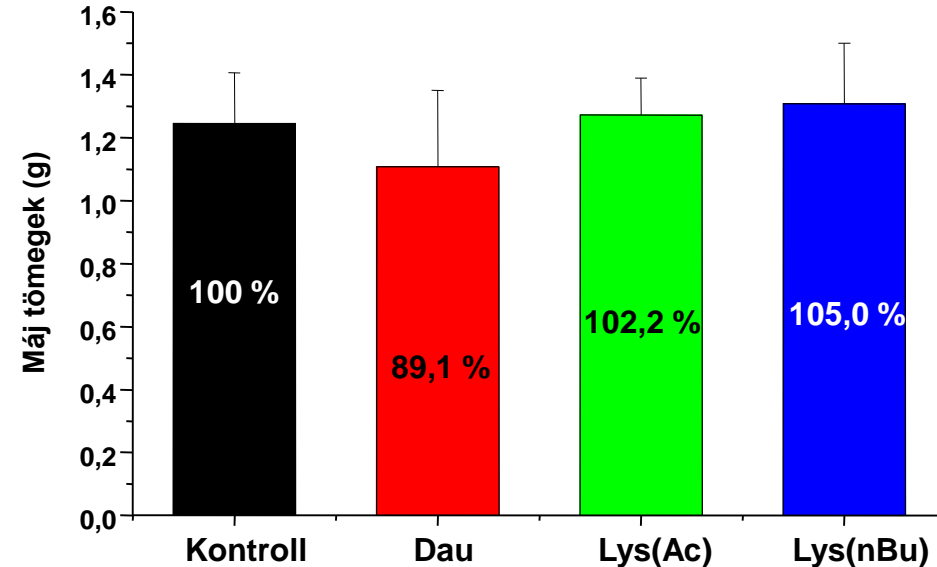
X=	Chemical structure	Abbreviation	Name	Enzim stabilitás kimotripszin; 6 óra	Citosztázis (IC ₅₀)	
					MCF-7	HT-29
		Ac	acetil	44%	3,1±1,7	7,4 ±2,6
		Pr	propionil	55%	3,6±0,7	17,2±2,9
kimagasló sejtfelvétel		iBu	izo-butiril	10%	2,2±0,0	2,0±0,6
		nBu	butiril	64%	0,7±0,2	2,2±0,6
		CA	krotonil	50%	1,6±0,2	13,6±4,2
		iVA	izo-valeril	66%	2,5±0,5	16,4±4,5
		Hex	hexanoil	70%	1,5±0,4	20,1±4,2
		Myr	mirisztoil	n.a.	6,8±2,9	37,4±1,0

Dau-GnRH-III konjugátumok antitumor hatása orthotopikus HT-29 vastagbél modellen

Tumorok tömege a terminálás napján (50. nap)

Máj tömegek a terminálás napján (50. nap)

Daunorubicin: heti egy alkalommal (7x1 mg/ttkg)

Konjugátumok: heti két alkalommal (5x15 mg Dau-tartalom/ttkg, 8x 7,5 mg/ttkg)

Proliferációs index: konjugátumok (15%-kal csökken), Dau (nincs változás)

Vaszkuarizáció: konjugátumok (30-40%-kal csökken), Dau (12%-kal nő)

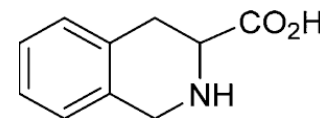
Metasztázis gátlás: nincs

Kapuváry B., et al. (2016) *Invest New Drugs* 34, 416-423

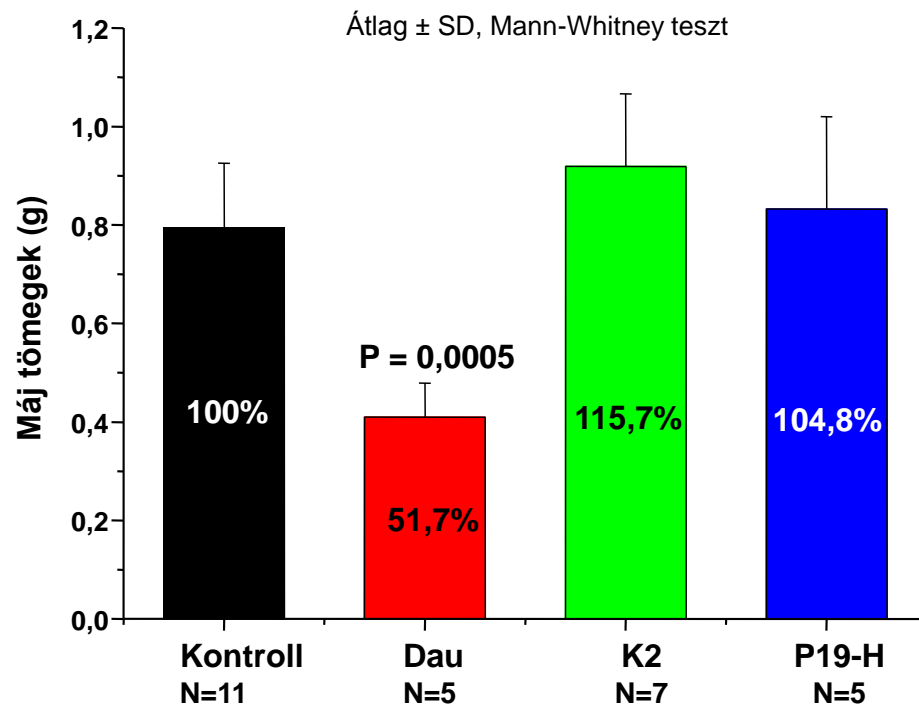
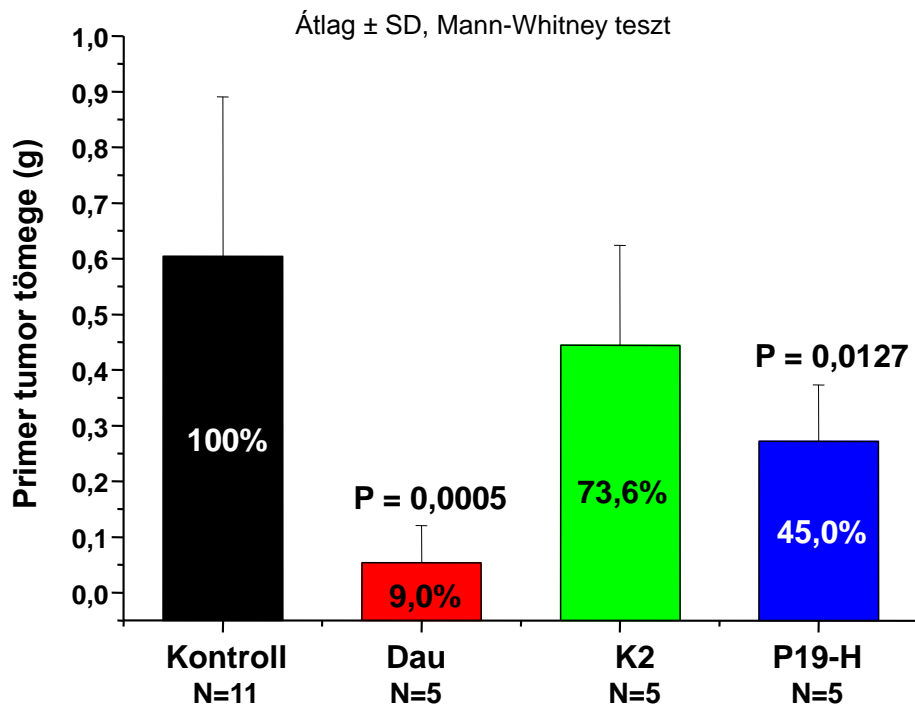
Új hatékonyabb GnRH-III – daunomicin konjugátum

K2: Glp-His-Trp-Lys(Bu)-His-Asp-Trp-Lys(Dau=Aoa)-Pro-Gly-NH₂

P19-H: Glp-D-Tic-Lys(Bu)-His-Asp-Trp-Lys(Dau=Aoa)-Pro-Gly-NH₂

1,2,3,4-tetrahidroizokinolin-3-karbonsav (Tic)

Terminálás a tumor transzplantációt követő 34. napon

A Dau csoportot előbb - a 30. napon - kellett terminálni

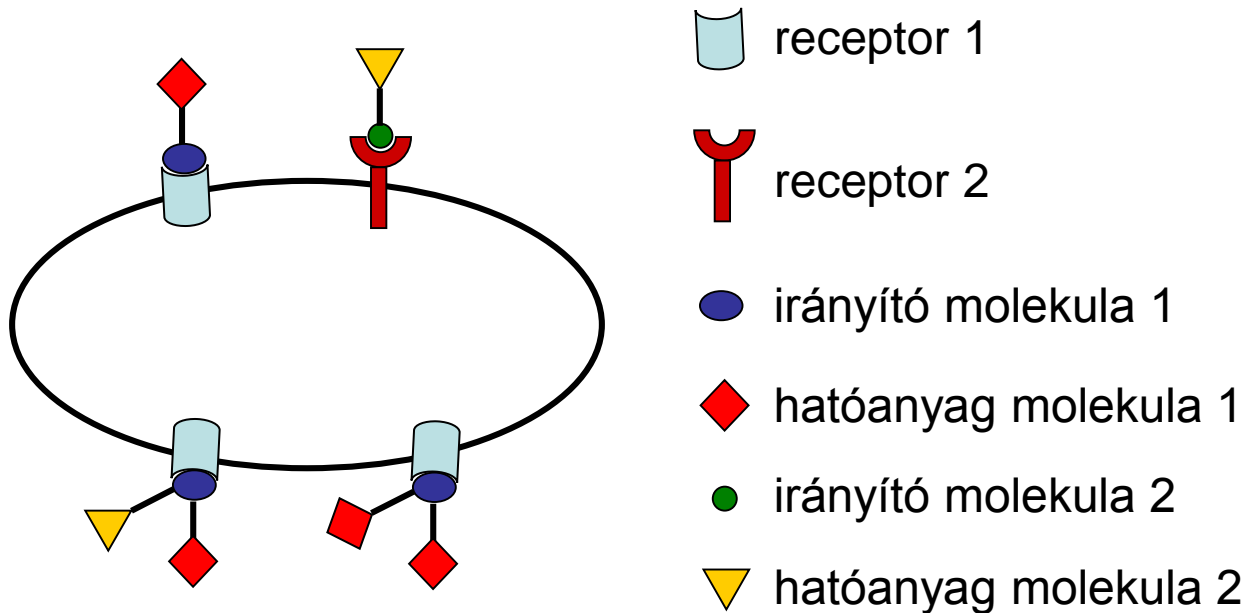
Hogyan növelhető a hatóanyag – peptid konjugátumok hatása?

Korlátok:

- A receptorok száma a tumorsejteken limitált.
- Ezért a biokonjugátumok mennyiségének növelése önmagában nem megoldás.

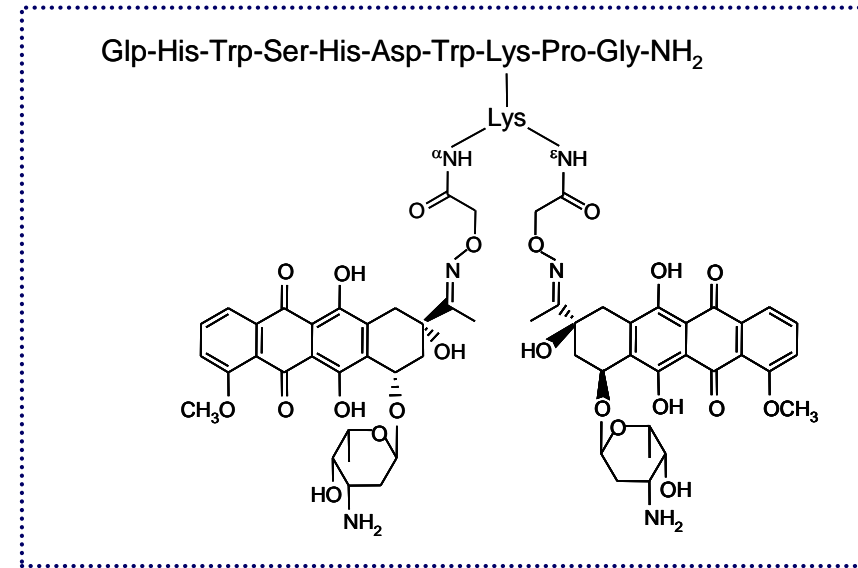
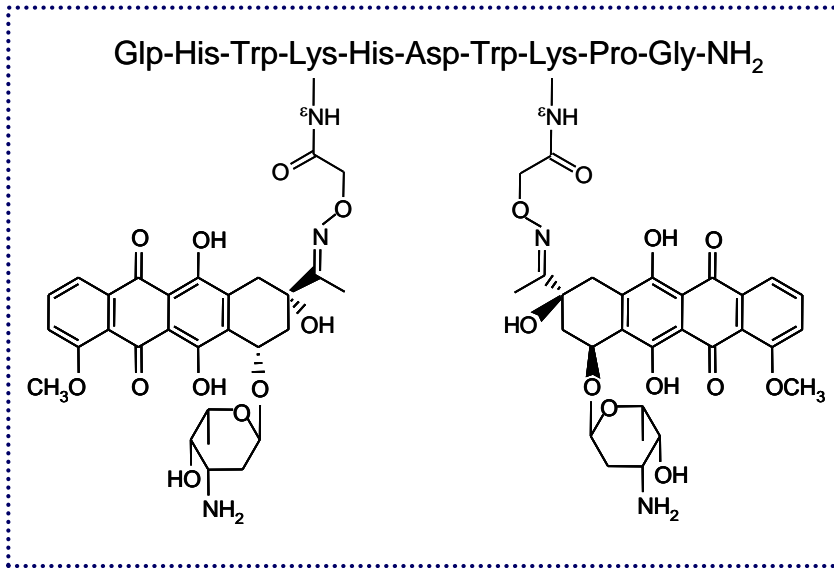
Lehetséges megoldások:

- Azonos vagy különböző hatóanyagok kapcsolása egy irányító molekulához.
- Több különböző receptoron keresztül történő sejtbe juttatás két vagy több hatóanyag – irányító molekula konstrukcióval.

Biokonjugátum tervezés

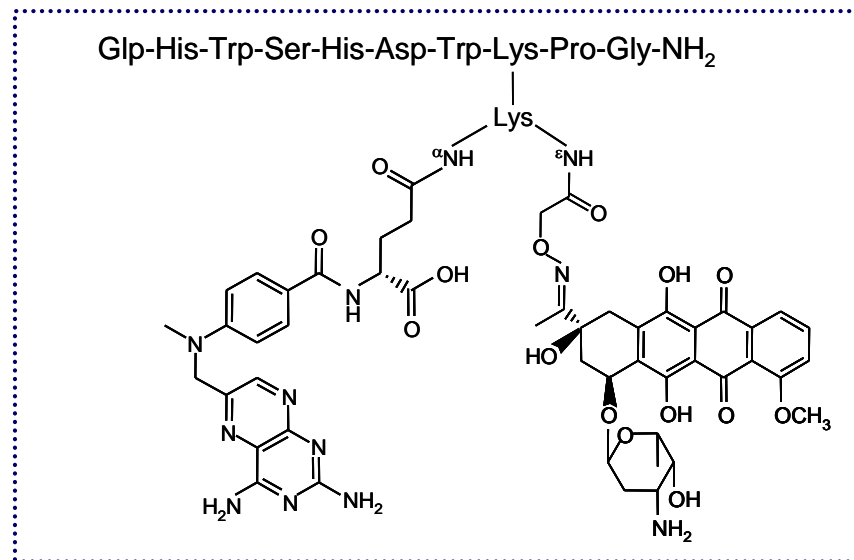
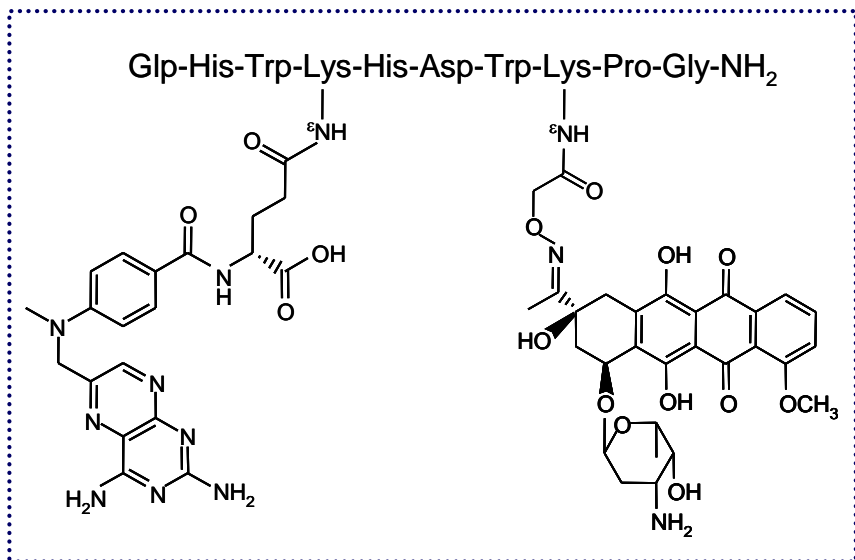
➔ biokonjugátumok két azonos tumorellenes hatóanyaggal

Anyagok	MCF-7 IC ₅₀ [μM]	HT-29 IC ₅₀ [μM]	LNCaP IC ₅₀ [μM]
Daunorubicin	0,4 ± 0,1	0,2 ± 0,2	0,1 ± 0,1
GnRH-III[^{4,8} Lys(Dau=Aoa)]	2,9 ± 0,9	6,8 ± 1,0	4,9 ± 0,3
GnRH-III[⁸ Lys(Dau=Aoa-Lys(Dau=Aoa))]	3,0 ± 0,4	5,6 ± 2,0	3,8 ± 1,6
GnRH-III[⁸ Lys(Dau=Aoa)]	6,7 ± 1,9	29,9 ± 0,6	15,2 ± 2,4

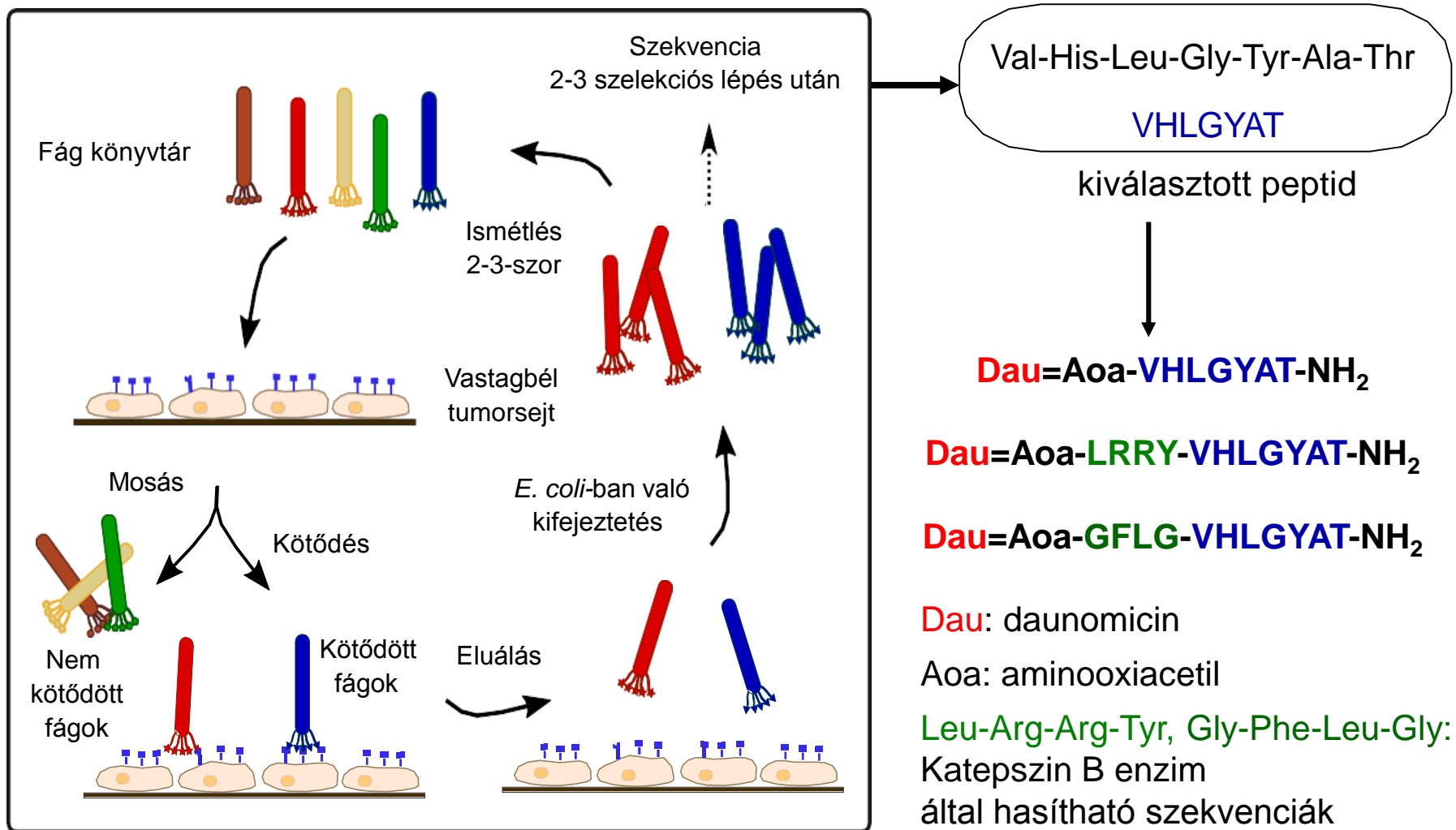
Biokonjugátum tervezés

➔ biokonjugátumok két különböző tumorellenes hatóanyaggal

Anyagok	MCF-7 IC ₅₀ [μM]	LNCaP IC ₅₀ [μM]	HT-29 IC ₅₀ [μM]
Daunorubicin	0,4 ± 0,1	0,1 ± 0,1	0,2 ± 0,2
Methotrexate	n,d,	0,3 ± 0,2	1,4 ± 0,6
GnRH-III[⁴ Lys(MTX), ⁸ Lys(Ac)]	> 50	> 50	> 50
GnRH-III[⁴ Lys(MTX), ⁸ Lys(Dau=Aoa)]	5,8 ± 1,1	28,8 ± 4,7	3,6 ± 1,5
GnRH-III[⁸ Lys(MTX-Lys(Dau=Aoa))]	5,4 ± 0,7	11,3 ± 0,5	5,6 ± 3,0
GnRH-III[⁸ Lys(Dau=Aoa)]	6,7 ± 1,9	15,2 ± 2,4	29,9 ± 0,6

Vastagbél tumorsejthez (HT-29) kötődő peptidek kiválasztása fág-bemutató technikával

10¹¹ fág klón felhasználásával, 50 kiválasztott, amelyek kevés és csak dipeptid szakasz homológiát mutattak

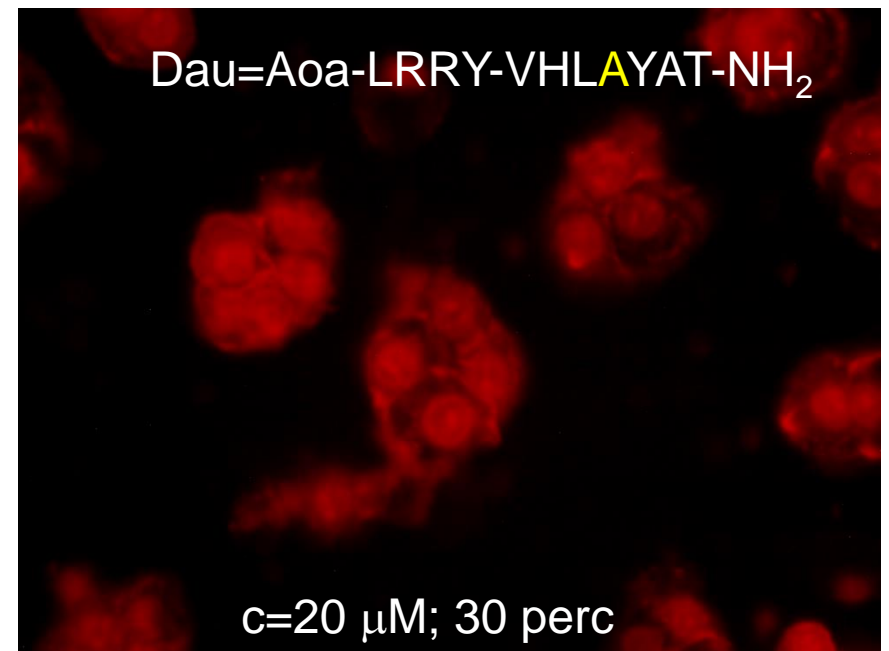
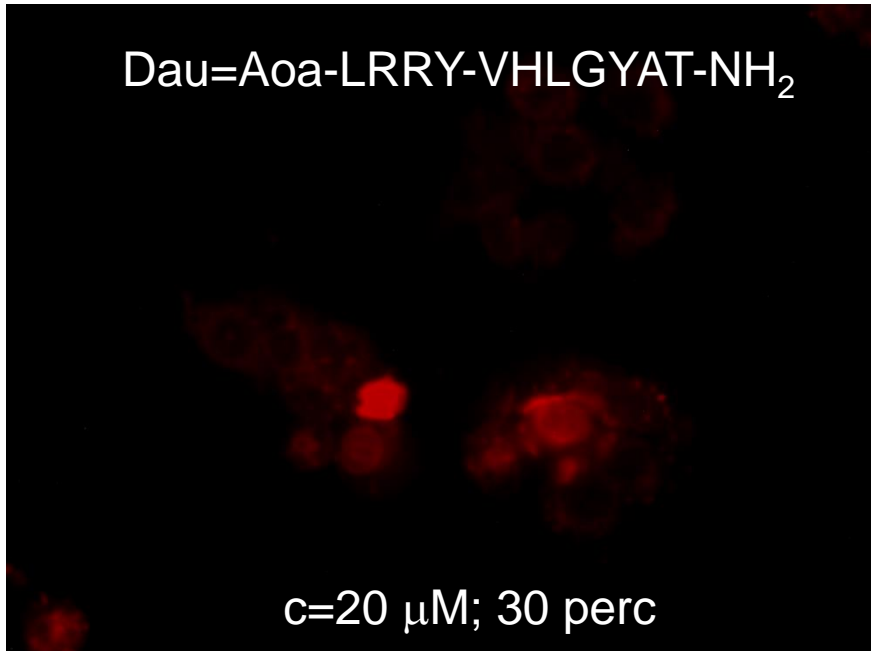
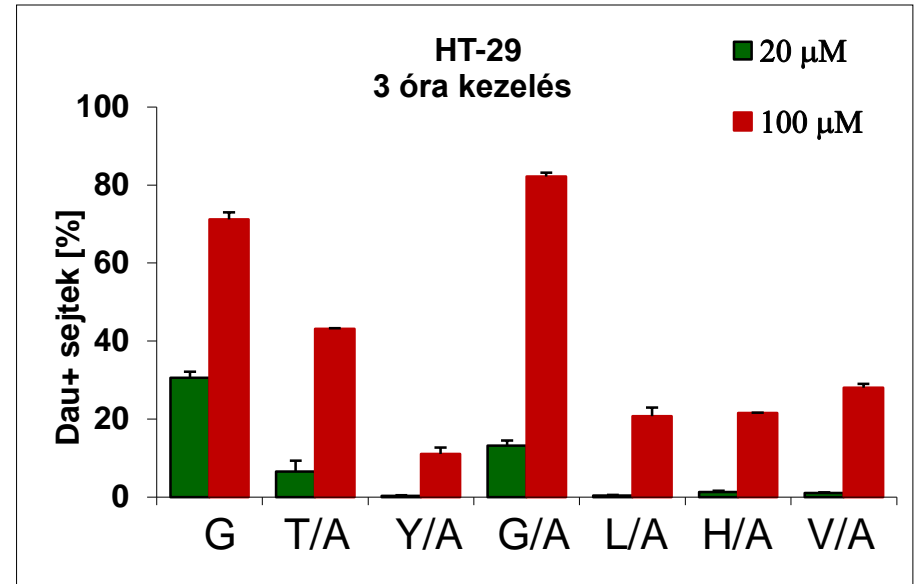
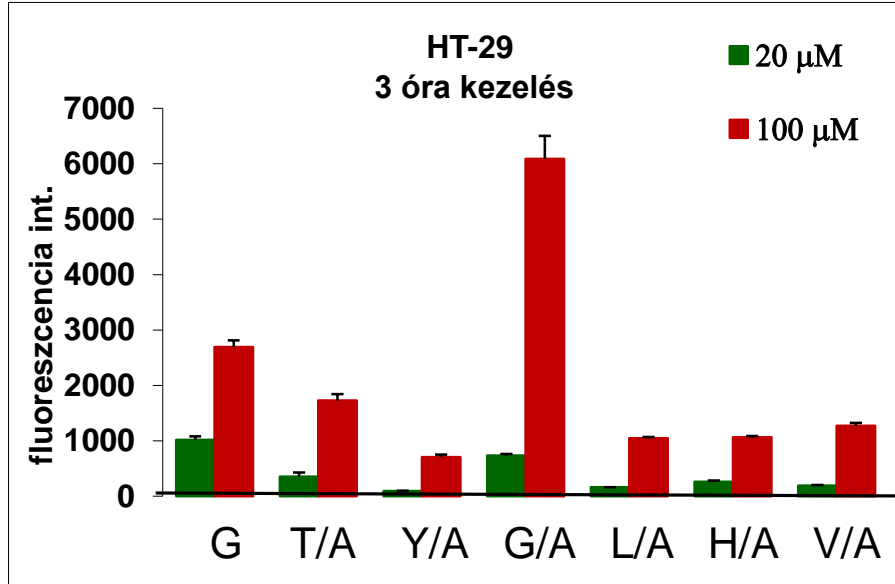
Hatékonyabb konjugátum kiválasztása Ala-szken segítségével

Kód	Konjugátum	Citosztázis (IC ₅₀ (μM)) (24 órás kezelés + 48 óra)
KK06/2	Dau=Aoa-LRRY-VHLGYAT-NH ₂	50,5 ± 5,5
KK11	Dau=Aoa-LRRY-VHLGYAA-NH ₂	60,9 ± 3,1
KK12	Dau=Aoa-LRRY-VHLGAAAT-NH ₂	> 100
KK13	Dau=Aoa-LRRY-VHLAYAT-NH ₂	14,0 ± 1,5
KK14	Dau=Aoa-LRRY-VHAGYAT-NH ₂	> 100
KK15	Dau=Aoa-LRRY-VALGYAT-NH ₂	26,8 ± 0,4
KK16	Dau=Aoa-LRRY-AHLGYAT-NH ₂	> 100

Konjugátumok sejtfelvételének tanulmányozása áramlási citométerrel és fluoreszcens mikroszkóppal

Hatékonyabb konjugátum kiválasztása Ala-szken majd pozíciós szkennelés segítségével

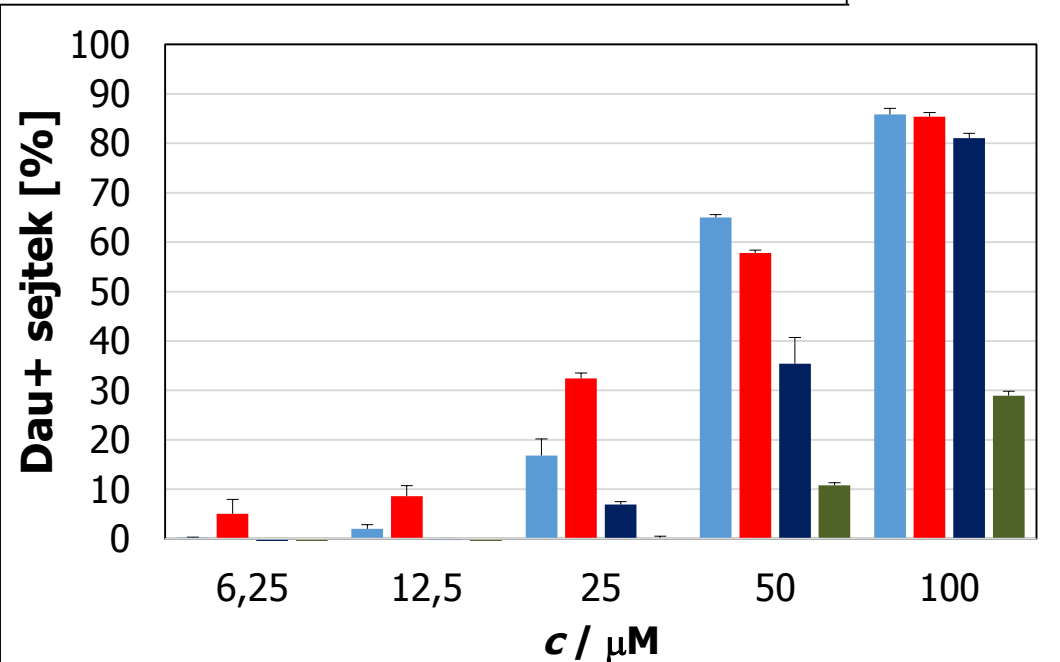
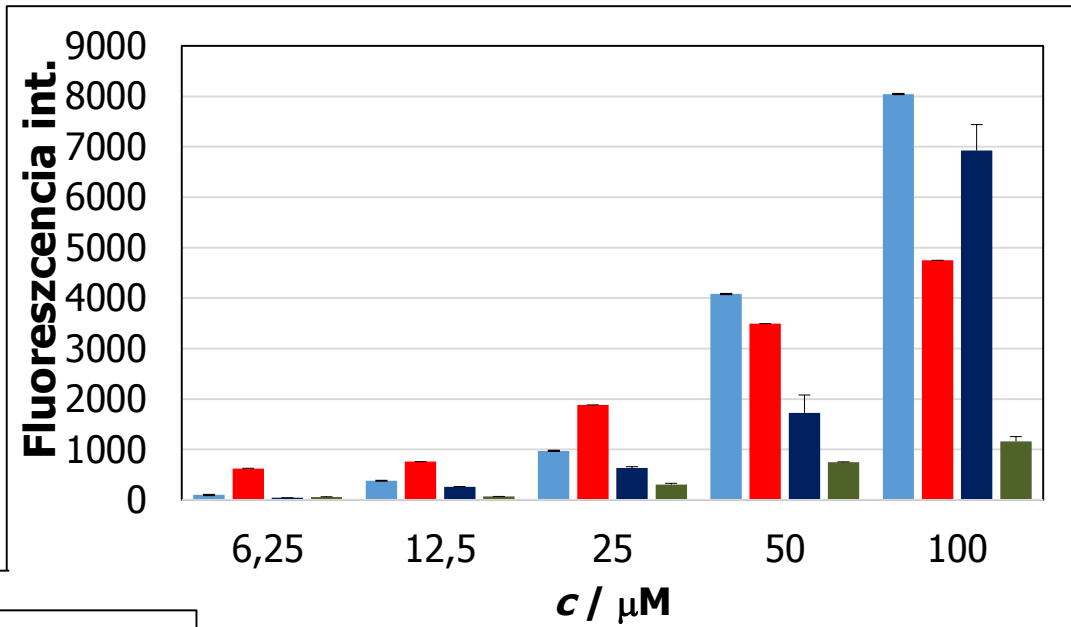
	V	H	L	G	Y	A	T	50,5 ± 5,5
	A	H	L	G	Y	A	T	>100
	V	A	L	G	Y	A	T	26,8 ± 0,4
	V	H	A	G	Y	A	T	>100
Dau=Aoa-LRRY-	V	H	L	A	Y	A	T	14,0 ± 1,5
	V	H	L	G	A	A	T	>100
	V	H	L	G	Y	A	A	60,9 ± 3,1
	V	H	L	A	Y	A	T	27,9 ± 6,4
	V	H	L	K	Y	A	T	50,3 ± 3,0
	V	H	L	E	Y	A	T	29,5 ± 6,2
	V	H	L	L	Y	A	T	7,5 ± 3,5
Dau=Aoa-LRRY-	V	H	L	F	Y	A	T	6,6 ± 2,9
	V	H	L	S	Y	A	T	24,8 ± 7,4
	V	H	L	T	Y	A	T	21,7 ± 6,5
	V	H	L	N	Y	A	T	28,0 ± 19,4
	V	H	L	P	Y	A	T	>50

IC₅₀ értékek
24 + 48 óra
kezelés
MTT teszt

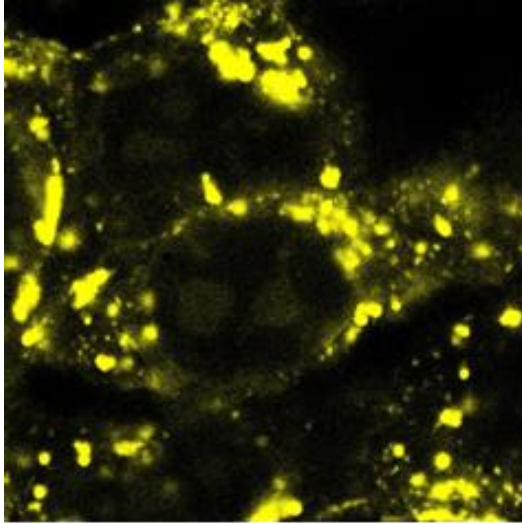
In vitro sejtbejutási vizsgálatok áramlási citométerrel

- Dau=Aoa-LRRY-VHLA_YAT-NH₂
- Dau=Aoa-LRRY-VHLY_FAT-NH₂
- Dau=Aoa-LRRY-VHLS_YAT-NH₂
- Dau=Aoa-LRRY-VHLP_YAT-NH₂

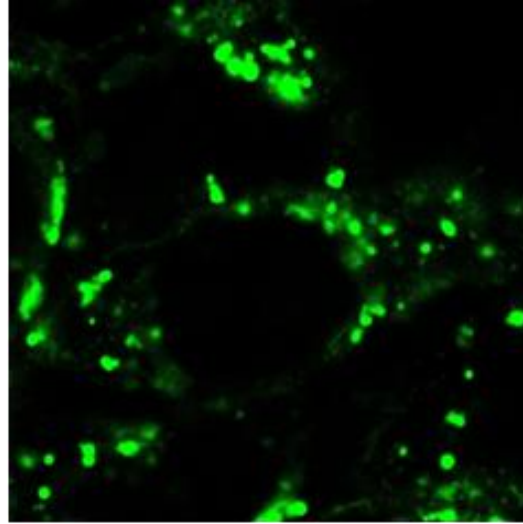

A *Dau=Aoa-LRRY-VHLXYAT-NH₂* konjugátumok sejt felvételének vizsgálata konfokális mikroszkóppal (1,5 órás kezelés)

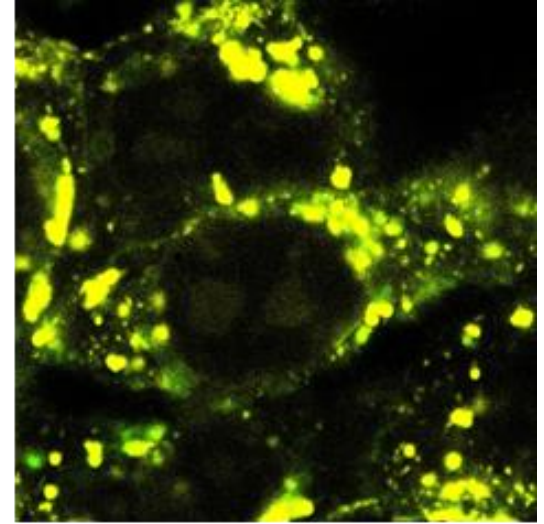
X=A

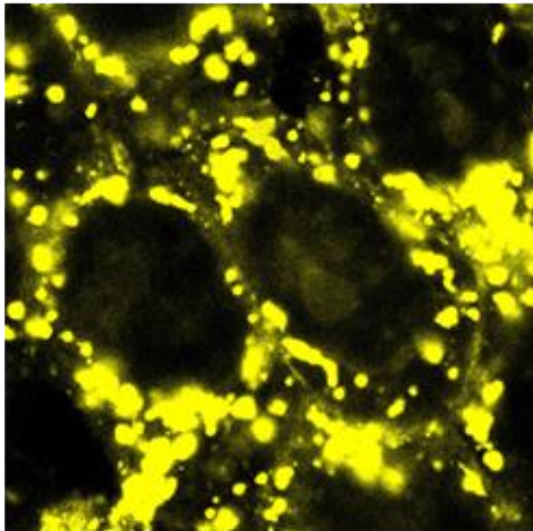
LysoTracker

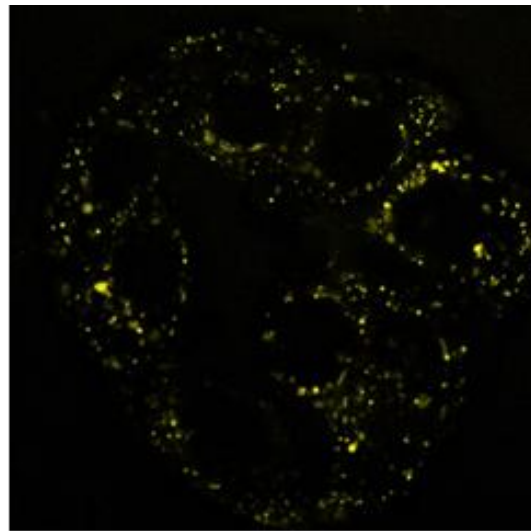
X=A + LysoTracker

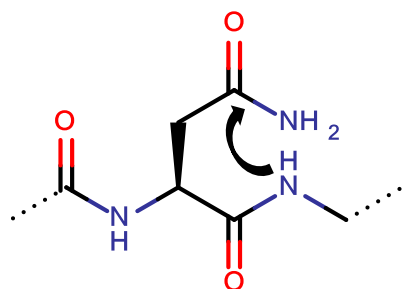
X=F

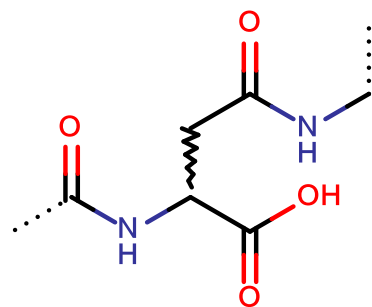
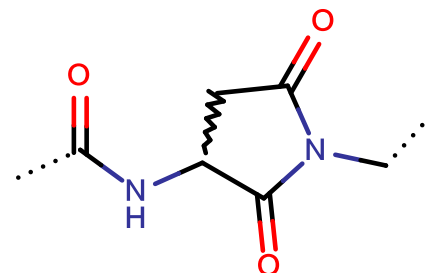
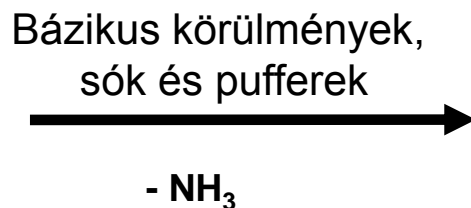
X=P

A természet nyújtotta lehetőség (NGR peptidek)

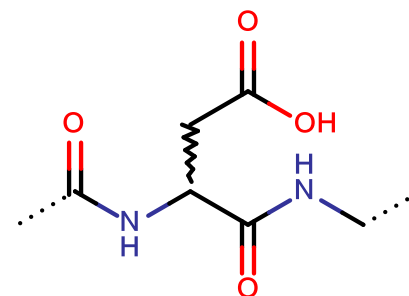
NGR peptid
biológiailag aktív
(CD13 receptorokhoz kötődik)

β -Asp-peptid (izoAsp)
~70%

biológiailag aktív
(RGD integrin receptorokhoz kötődik)

$+ \text{H}_2\text{O}$

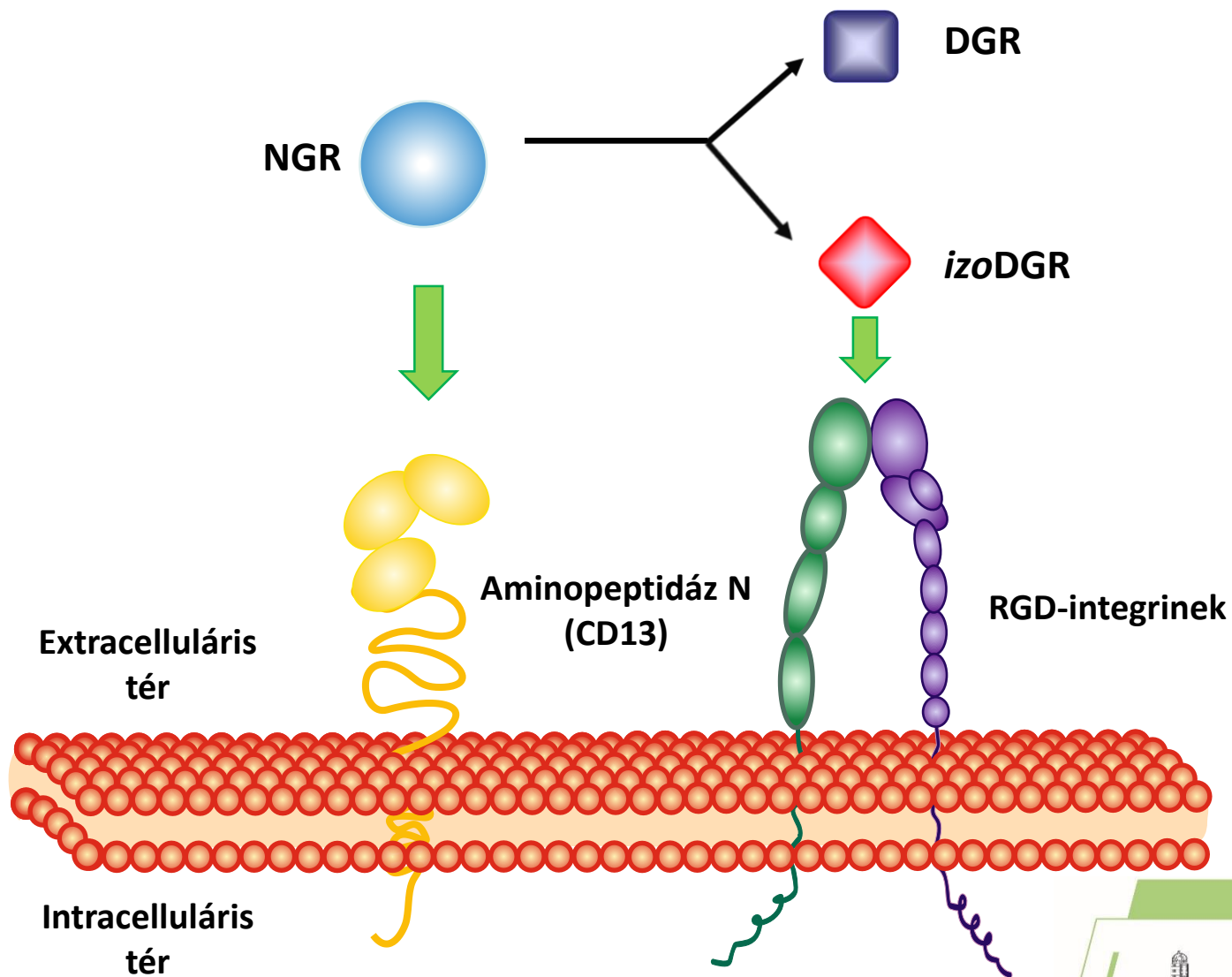

α -Asp-peptid
~30%

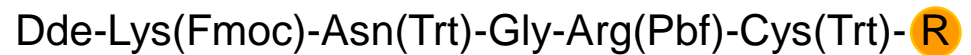
Mindkét receptor típus a neovaszkularizációban, sejt adhézióban, sejt motilitásában, így a metasztázisban játszanak fontos szerepet

Egy vegyület két célpont (az NGR peptidek lehetséges célpontjai)

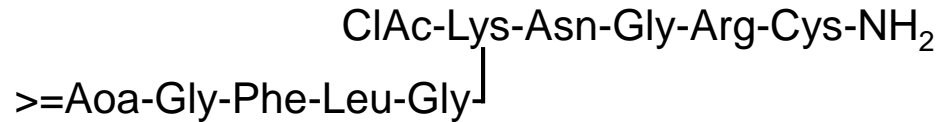
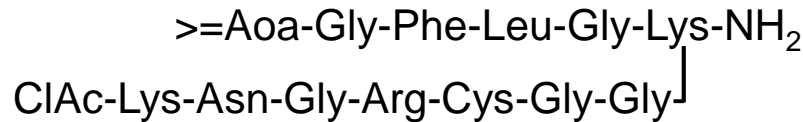

Ciklikus NGR peptid – daunomicin konjugátumok szintézise

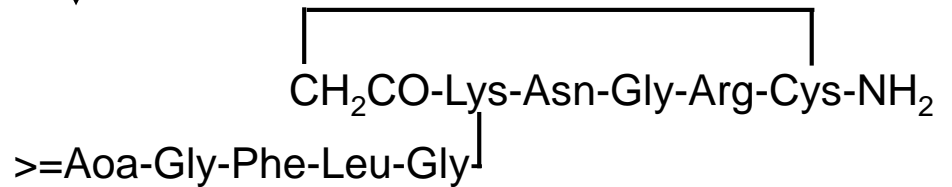
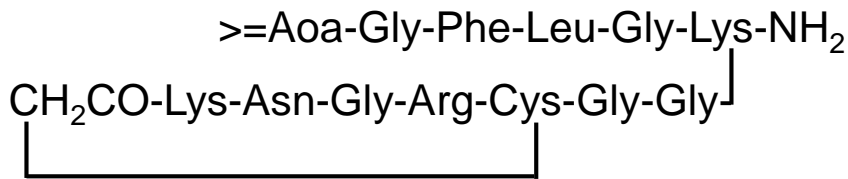
1. *Dde* hasítás: 2% $\text{NH}_2\text{-NH}_2/\text{DMF}$
2. *Kapcsolás*: Fmoc-Aaa(X)-OH-DIC-HOBt/DMF
3. *Klóracetilezés*: ClAc-OPcp/DMF
4. *Hasítás*: 95% TFA – 2,5% TIS – 2,5% H_2O

1. *Fmoc* hasítás: 2% DBU – 2% piperidin/DMF
2. *Kapcsolás*: Fmoc-Aaa(X)-OH -DIC-HOBt/DMF
3. *Védett Aoa beépítés*: $\geq$ Aoa-OH-DIC-HOBt/DMF
3. *Dde* hasítás: 2% $\text{NH}_2\text{-NH}_2/\text{DMF}$
4. *Klóracetilezés*: ClAc-OPcp/DMF
5. *Hasítás*: 95% TFA – 2,5% TIS – 2,5% H_2O

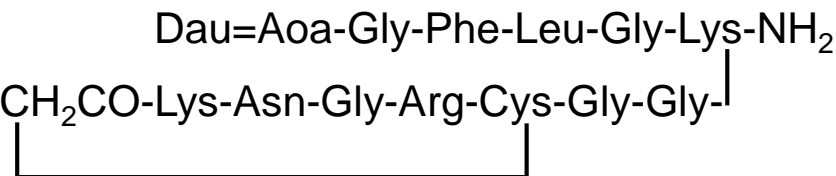
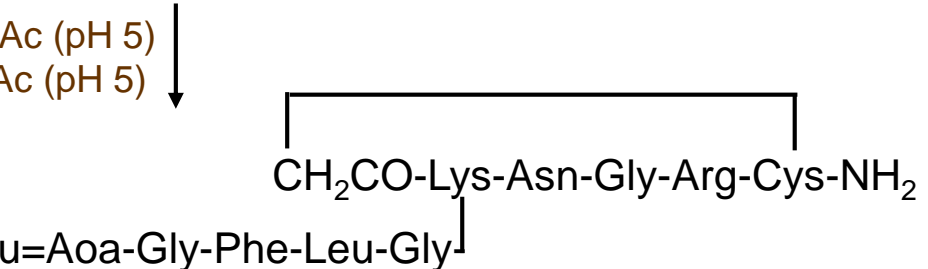

Ciklizálás: 0,1 M Tris puffer (pH 8,1), 1h

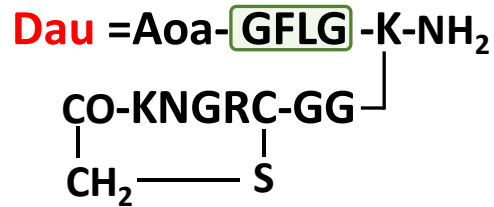
Ciklizálás: 0,1 M Tris puffer (pH 8,1), 1h

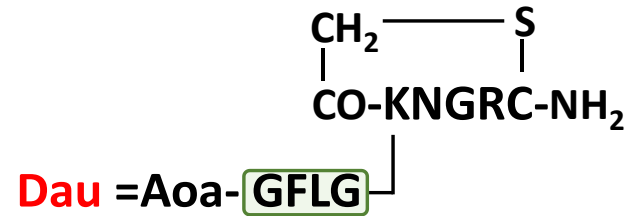
Izopropilidén hasítás: 1M $\text{NH}_2\text{-O-CH}_3/0,2\text{M NH}_4\text{OAc}$ (pH 5)
Daunomicin konjugálás: 1,1 ekv Dau/0,2M NH_4OAc (pH 5)

Ciklikus NGR peptid – daunomicin konjugátumok in vitro citotoxikus hatása HT-1080 (CD13 +) fibroszarkoma és HT-29 (CD13 -) vastagbél tumorsejteken

3,3 ± 0,6 μM (HT-1080)
5,7 ± 0,9 μM (HT-29)

14,5 ± 2,0 μM (HT-1080)
>>50 μM (HT-29)

1,4 ± 0,1 μM (HT-1080)
3,0 ± 0,6 μM (HT-29)

15,8 ± 4,4 μM (HT-1080)
>>50 μM (HT-29)

kettős (CD13 és integrin) hatású

CD13 specifikus

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

NEMZETI VERSENYKÉPESSÉGI ÉS KIVÁLÓSÁGI PROGRAM

KÓDSZÁM: NVKP_16

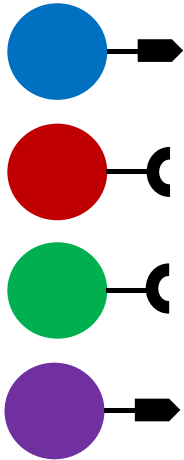
„A” alprogram (Kiemelkedő halálozási kockázattal járó betegségek gyógyításának eredményességét lényegesen javító nemzeti program)

„B” alprogram (Anyagtudományi, technológia nemzeti program)

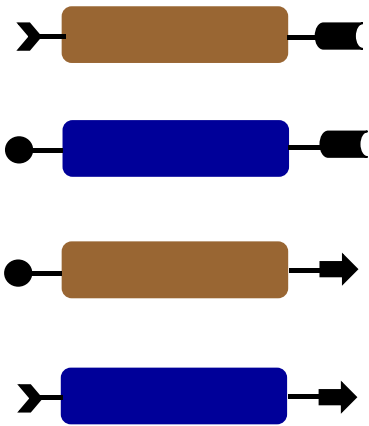
„C” alprogram (Víz-egészség-élelmiszer nemzeti program)

A projekt célja

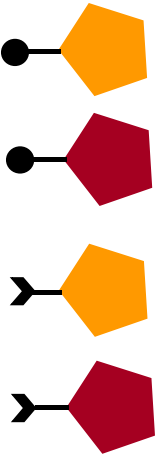
hatóanyag könyvtár

linker könyvtár

irányító molekula könyvtár

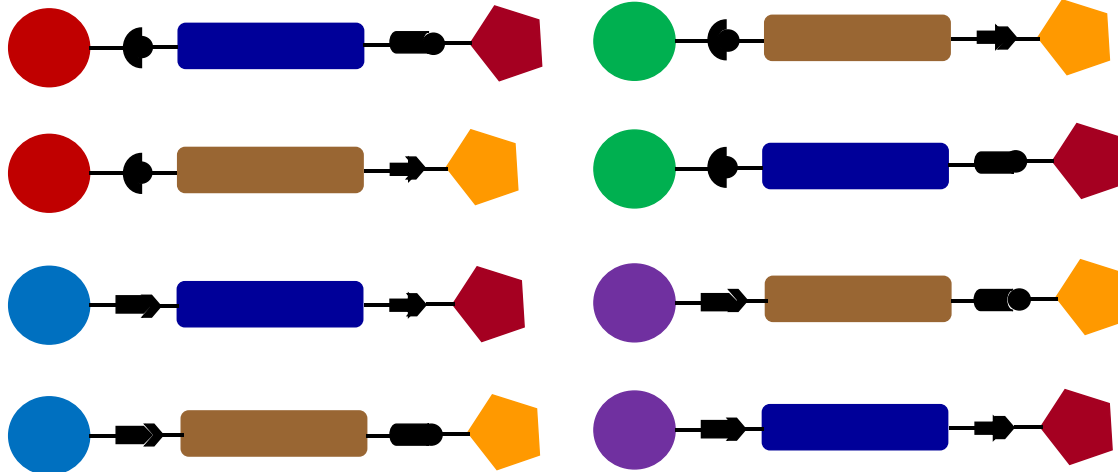

3 vegyülettár:

- hatóanyag könyvtár
- bifunkciós linker könyvtár
- irányító molekula könyvtár

A könyvtárak elemeinek nagyszámú kombinációjával személyre szabott terápiára alkalmas konjugátumok kialakítása.

Hatóanyag – irányító molekula konjugátumok

Összefoglalás

- A személyre szabott irányított tumorterápiára alkalmas konjugátumok fontos elemei:
  - hatóanyag
  - bifunkciós linker
  - irányító molekula
- Hatóanyag:
  - jelenleg alkalmazott (funkciós csoport beépítése)
  - új hatóanyagok
- Bifunkciós linker:
  - irányító molekula – linker kötés stabil lehet
  - hatóanyag – linker kötés (szabad hatóanyag, vagy aktív metabolit felszabadulását eredményezze)
- Irányító molekula:
  - ismert peptidligandumok illetve módosított analógjaik
  - nem ismert receptorokra ligandum keresés (fág-bemutató eljárással szelektált peptid és analógjai)
- Konjugátumok:
  - lehetőleg egyszerű reakcióban (egy üst reakció) könnyen kialakítható kötése kialakításával

Támogatók

NK 77485

K 104045

K 119552

MSCA-ITN-2014-ETN:
Marie Skłodowska-Curie
Innovative Training Networks (ITN-ETN)

NVKP_16-1-2016-0036

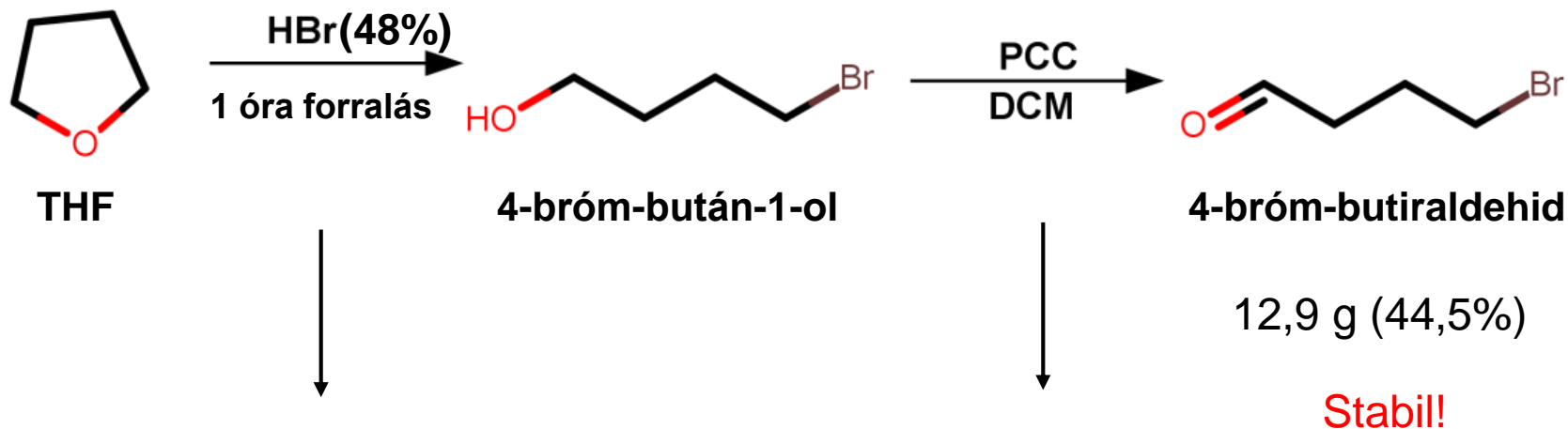
MEDINPROT

Szinergia program
Műszer pályázat

Köszönöm a figyelmet!

4-Bróm-butiraldehid szintézise

- ✓ lehűtés
- ✓ KHCO_3 (sz.) semlegesítés
- ✓ extrakció
- ✓ szárítás
- ✓ bepárlás

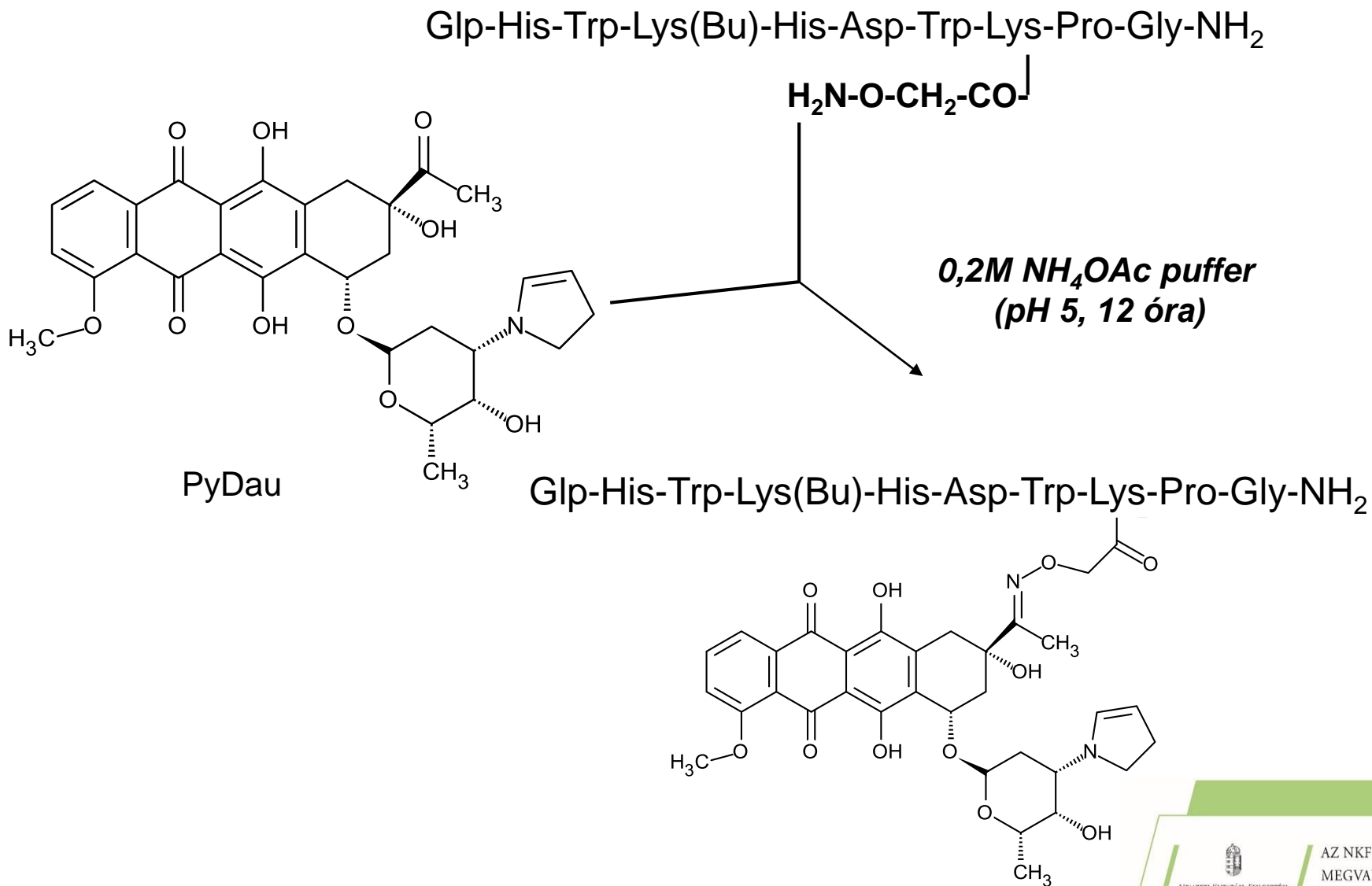
- ✓ hűtés mellet a beadagolás
- ✓ + 2 óra kevertetés (Ar alatt)
- ✓ *n*-hexánnal hígítva Celieten szűrés
- ✓ bepárlás

PCC: piridínium-klórkromát (~ 130 Ft/g; 60 g 7800 Ft)

Alkalmas kevés mellékterméket eredményező reakcióban a 2-pirrolino-daunorubicin előállítására!

2-Pirrolino-daunorubicin-[Lys⁴(Bu)]-GnRH-III konjugátum szintézise

A szabad daunorubicin és 2-pirrolino-daunorubicin valamint [Lys⁴(Bu)]-GnRH-III konjugátumaik in vitro citosztatikus hatása

Anyag	Citosztázis (MCF-7) IC ₅₀ (µM)	Citosztázis (HT-29) IC ₅₀ (µM)
Dau	0,10 ± 0,00	0,20 ± 0,05
PyDau	0,0002 ± 0,0001	0,0002 ± 0,0001
GnRH-III(⁴ Lys(nBu) ⁸ Lys(Dau=Aoa))	0,70 ± 0,2	2,2 ± 0.6
GnRH-III(⁴ Lys(nBu) ⁸ Lys(PyDau=Aoa))	0,046 ± 0,003	0,124 ± 0,080

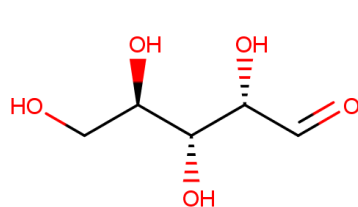
In vitro citosztatikus hatás (IC₅₀ érték) meghatározása MMT teszttel.

MTT = 3-(4,5-dimetiltiazol-2-il)-2,5-difeniltetrazolium bromid

MCF-7: humán emlő adenokarcinóma

HT-29: humán vastagbél adenokarcinóma

Nemorubicin szintézise

2,3,4,5-tetrahidroxipentanal

